

STUDENTEN WEEKBLAD

6de JAARGANG.
N°. 30.

REDACTEUREN: D. A. DE FREMERY, N. G. KAM,
H. T. KARSTEN, D. M. G. KOCH, J. L. A. LEDEBOER,
M. J. GRANPRÉ MOLIÈRE, J. H. TELDELS.

ZATERDAG
28 MEI 1904.

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is f 3,50, bij vooruitbetaling f 3,— per jaar. De jaargang loopt van 1 October tot 30 September. De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

J. WALTMAN JR
UITGEVER • DELFT

Inzendingen die Dinsdagmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen. Het adres voor redactie en administratie is: Binnenwatersloot 33.

Eerstvolgende REDACTIE-VERGADERING ten huize van den heer D. A. DE FREMERY, Oostsingel 91, Dinsdag 31 Mei, des middags om 4 uur.

Beethoven-feest Amsterdam.

21—25 Mei.

Negen symphonieën en twee concerten, op vier avonden. Van 't begin tot het eind een climax, alleen een inzinking aan 't begin van den laatsten avond — de achtste, — maar daarna de negende, die al het vorige ver achter zich laat, zelf een climax, eerst diepst menschelijk, dan bovenmenschelijk, — tot een paar maten voor 't slot.

Verschillende omstandigheden hebben gemaakt dat ik de uitvoering te laag getaxeerd heb, maar de Marcia Funebre uit de derde, het eerste Allegro uit de vijfde waren tot schreiens toe aandoenlijk, en zeer schoon was het Larghetto uit de vierde, en van een heerlijke opgewektheid de zesde, en de zevende een orgie van feestenden, een Dionysos-fest, zegt Wagner. En de negende — nog hoor ik den klank van „Seit umschlungen Millionen” — die is de wonderlijkste van allen.

In Beethovens vroegere symphonieën zijn misschien bepaalde feiten of begrippen tot uiting gebracht. Nog niet in de eerste twee, maar de Eroica, de vijfde, de zesde kunnen niet zonder een zeker programma gedacht worden; niet altijd uitgeschreven, maar steeds voelbaar. Ook sommige andere van zijn werken uit dien tijd, zoo de Egmont-ouverture.

Dan wordt het anders. Tusschen de Pastorale en de zevende liggen vier jafan, maar vierentwintig werken. En 't is heel anders geworden. De deelen zijn groote schilderingen, stemmingen van één kleur, slechts hier en daar anders getint. Geen tegenstelling meer van twee thema's, ze zijn soms nauwelijks meer te onderscheiden in één Satz. De achtste, lijkt na de zevende een uitspanning, als de zesde na de vijfde, (in tijdsorde volgen ze op elkaar; de vijfde opus 67, de zesde op. 68, dan opus 92 en 93) Dan eindelijk de negende, meer geïsoleerd dan één andere, niet door het koor, maar door ontzaggelijk grooter diepte.

't Meest heeft me daarin aangegrepen het Adagio — dat één klacht leek, een uitzien naar geluk. — Toen kwam de groote inleiding tot het laatste stuk, tweemaal een akkoordpassage, als een geeselslag door 't heele orkest, en dan de herinneringen aan de vroegere dingen, en er tusschen de prologen door de bassen — dan begint, even nog aarzelend, het laatste thema, pianissimo in de bassen, dan in de altén, in de violen, aanzwellend, met wonderdartele tegenstemmen, — die gelukkigste zang die ooit is geschreven, dan triumpheerend door 't heele orkest. 't Wordt even ingehouden, en schrill klinkt weer een dissonant — dan begint het bariton solo. Geen climax is dit nu meer; het woord is verwacht.

De zang zet in voor soli, wordt voortgezet door koor en solokwartet afwisselend, en krijgt een geweldige stijging in: „und der Cherub steht vor Gott — vor Gott — vor Gott!! —”

Alla Marcia. Met alle instrumenten die het feestelijk kunnen maken. Een dansloop — een ommetocht „met cimbelen en luiten” — een lichte loop; — de mededingers in de Olympische spelen trokken wel zóó het stadion rond, vóór den wedstrijd; dan begint de tenor een zang: „froh, froh wie seine Sonnen fliegen durch des Himmels prächt'gen Plan — laufet Brüder eure Bahn, freudig wie ein Held zum Siegen.”

Dan een wonderlijk fugato in mineur, alleen instrumen-

taal, waarvan ik de beteekenis niet begrijp, maar dat heel mooi is, en een verandering na zooveel overweldigends. Zacht klinkt het uit — dan barst opeens het koor weer los: Freude schöner Götterfunken.

Even pauze. De bassen — strijkers en koper — zetten een noot in, de mannenstemmen vallen in: eenstemmig, dan het geheele koor: „Seid umschlungen, Millionen, diesen Kuss der Ganzen Welt” — het thema is alomvattend, onverwrikbaar, de val der melodie telkens gebroken en weer op een hoogen noot ingezet. En weer: „Brüder, überm Sternenzelt, muss ein lieber Vater wohnen”. „Ihr stürzt nieder, Millionen, ahnest Du den Schöpfer, Welt” — een val, een stijging, onderbroken, opgenomen en ten einde gebracht met de woorden: „Such Ihn überm Sternenzelt, über Sternen muss er wohnen.” De muziek is in deze gedeelten in hooge mate illustratief, sluit zich voortdurend aan bij de beteekenis der woorden, hun innerlijksten zin uitbeeldend en zoo de bombast van Schiller omvormend tot iets geweldigs.

Dan gaat het in één jubel voort — het: „Freuden schöner Götterfunken” klinkt nu samen met: „Seid umschlungen, Millionen.” In wonderlijk gebroken Rythmus nog eens: „Ihr stürzt nieder, Millionen,” als sidderend voor de heiligheid van den Schepper, dan weer toemeloos juichen tot het eind — ten minste zoo zal 't wel bedoeld zijn, maar dit zal wel geen dirigent, koor en orkest ooit kunnen uitdrukken, onverklaarbaar valt het slot opeens uit de hoogst gespannen extase in de gewoonste banaliteit waarin Beethoven ooit kon vervallen; of zou dit bij nòg schooner uitvoering in stemming te houden zijn, en werkelijk een eindeloozen jubel uitbeelden? Zooals 't nu was deed het verlangen naar 't einde.

En wat verder te zeggen van de uitvoeringen? Ik geloof dat het nadeel van een plaats te dicht op 't orkest (de eerste drie avonden) gemaakt heeft dat ik ze voor meer technisch zeer volmaakt heb gehouden dan belangrijk van opvatting; wat ik van de Eroica (tweede Satz) en de 5e heb gehoord doen me vermoeden dat in andere deelen van de zaal de indruk grooter zal geweest zijn — lag het bovendien aan mezelf, dat ik die avonden onaandoenlijk was? Is de negende zoo geweldig, dat hij je overdonderen moet, je heelemaal moet verbouwereeren?

Weingartner gaf mij in ieder geval in de opvattingen der details zeer veel schoons te genieten, en een bijzonder genot is het ook al deze klanken geheel ongeroerd te kunnen proeven. — Beethoven heeft zooveel kanten, dat zeker de klassisch volmaakte vorm dók waard is gewaardeerd te worden. Maar heerlijker is het daarbij ook nog de ontroering te voelen omdat een mensch spreekt die al het menschelijke heeft dóorgeleefd, alle vreugde en alle smart, en wien 't dieper ging, en die 'tonmiddelijker heeft geuit dan één ander. Beethovens kunst is persoonlijk, en dat mag sommigen hem lager doen stellen dan b.v. Bach die objectiever was en dus algemeener — (is dat zoo?) — 'tis dikwijls of een mensch spreekt; — als 't gebrekkelig wordt uitgevoerd kun je dat niet verstaan, maar is de uitvoering zéér goed, dan wordt het duidelijk. — En zijn niet in zijn stemmingen alle menschelijke stemmingen uitgedrukt, ten minste in hun diepsten grond?

Of het nu een uiting van groote piëteit is tegenover Beethoven, in minder dan een week tijd al zijn symphonieën ten gehore te brengen, twee tot drie per avond? Dat

is trouwens niet te verwachten van den ondernemer; bovendien geeft het dit: de organische ontwikkeling wordt zoo onmiskenbaar duidelijk. De eerste twee symphonieën, op 21 en 36, zoo zorgeloos en simpel, zóó als ze gegeven werden heerlijk van heldere klanken, zangerig van 't begin tot het eind. In zijn piano-sonates is een bloei waar te nemen omstreeks Opus 30: de tweede sonate quasi una fantasia en de 18e hooren ertoe — het larghetto uit de tweede symphonie kan daarbij gezet worden: stralend zijn die werken. Maar in vergelijking van zijn latere symphonieën hoe klein, hoe eenvoudig, hoe nog beheerscht door den vorm zijn die beide eerste!

De jaren 1804—1808 brengen na elkaar op 55 de Eroica, op 58 't piano-concert n°. 4, op 60 de vierde symphonie, op 61 het viool-concert, op 67 en 68 de vijfde en zesde symphonie.

Reeds vroeger had Beethoven de sonate tot volmaking gebracht, nu beheerscht hij de symphonie, kan in haar vorm alles uitdrukken en breidt dien uit naar welgevallen. Een bewijs daarvan is wel het derde stuk van de vijfde — was vroeger ooit zóó in liedvorm gecomponeerd — en 't geheel is slechts één smartelijk lied.

De beide concerten, hoewel zeer mooi, staan in belangrijkheid achter bij de symphonieën. 't Viool-concert is het mooist van de twee, en werd ook 't beste gegeven. Elderings voordracht was stroef, niet geschikt om menschen te winnen, maar zeer zuiver en degelijk bestudeerd, wederom: technisch zeer volkomen. Röntgen daarentegen is te veel romanticus, onvergelijkelijk Schumann-speler, maar dit had heel eenvoudig, klaar spel moeten zijn, sober tot zelfs in 't Andante con moto, waar de klaaglijke noten van de piano nog vast hadden moeten klinken tegenover de harde klanken van 't orkest. Maar nu? 't Was, zooals ik hoorde typeeren: een zieke jongen tegenover een troep atleten: de piano week, 't orkest ruw.

In de zevende, zeide ik reeds, is de symphonievorm dienstbaar gemaakt aan 't uitdrukken van ééne stemming, een groote voortgang wederom, en ook in de schrijfwijze steeds massaler, steeds meer eenheid. Soms troffen me klanken, die haast modern waren. En eindelijk de negende — die staat geheel alleen; ze is Beethovens geweldigste uiting, zooals de laatste periode slechts zeer geconcentreerde kunstwerken geeft — maar nog onder deze is de negende een geïsoleerd feit van uiterste scheppingskracht. In uitvoering was ze niet zóó zuiver als de andere waren, maar van het begin tot het eind volmaakt helder, volmaakt bevattelijk. Is het niet vreemd dat zoo'n werk onbegrijpelijk werd verklaard — en een uiting van een niet toerekenbare? En toch, hoe staan wij over onze nieuwsten, en was deze negende in den tijd nu bijna een eeuw geleden, niet even stout, alles te boven gaand wat ooit was geschreven? De paukeslagen in 't Presto, moeten die den „Philistern" niet een onbegrijpelijke ergernis geweest zijn — wie had zoo iets vroeger ooit gedurfd, maar wie had het ook gekund?

Het feest was zeer schoon. Ieder van de uitvoerenden kwam onder Weingartners persoonlijke invloed, en deed daardoor zijn uiterste best — was dit wonder, onder zoo'n directie? — Een vergelijking tusschen hem en Mengelberg kan ik niet maken, daarvoor ken ik dien te weinig. Dat de stormachtige ovatiën in hoofdzaak demonstratie waren, geloof ik niet, misschien den eersten avond, — maar een wellicht in veel punten nieuwe opvatting voert licht tot nieuwe waardeering.

25—26 Mei.

D. B. K.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN EN WETENSCHAP.

Aan A.

Tot antwoord op uw „Bladvullende Mechanica" diene het volgende:

1. De wet van Newton zegt: De aantrekkingskracht van twee materiele punten met de massa's m en m_1 is omgekeerd evenredig met het kwadraat van hun afstand, en recht evenredig met het massaproduct.

Uw definitie is dus fout, wat geld voor materiele punten, mag niet zoo maar zonder bewijs worden toegepast op willekeurig gevormde lichamen.

Volgens de potentiaal-theorie is de kracht door een lichaam uitgeoefend op een materieel punt gelijk aan de

eerste afgeleide van de potentiaal functie naar de beschouwde richting, dus:

$$K_s = \frac{dV}{dS}$$

de potentiaal-functie is in dit geval:

$$V = \int \frac{dm}{r}$$

geïntegreerd over de massa m .

Hebben wij het geval van twee lichamen, dan blijft waar:

$$K_s = \frac{dV}{dS}$$

en nu is:

$$V = \frac{1}{2} \int \int \frac{dm dm_1}{r}$$

In het geval van twee massieve bollen levert de integratie:

$$V = \frac{mm_1}{r}$$

afgezien van de constanten.

Voor dit geval is dus:

$$K_s = \frac{d}{dS} \frac{mm_1}{r}$$

of:

$$K_v = - \frac{mm_1}{r^2}$$

Waaruit blijkt dat voor het speciale geval van twee massieve bollen, de massa geconcentreerd kan worden gedacht in het zwaarte punt.

Ligt het eene lichaam geheel binnen het andere dan leert de integratie dat:

$$V = C.$$

dus:

$$\frac{dV}{dS} = 0$$

of de onderlinge aantrekking is gelijk nul.

Voor een willekeurig geval zal de waarde telkens door integratie gevonden moeten worden, en in het algemeen zal K blijken af te wijken van de waarde:

$$\frac{mm_1}{r^2}$$

2. De Fransche sterrekundige M. H. Poincaré is voor eenigen tijd met dezelfde kwestie voor den dag gekomen als u nu.

U zegt: Beweging is een relatief begrip, dus is beweging ten opzichte van de absolute ruimte onzin. Dat we deze definitie in H. B. S. leerboekjes en zelfs nog wel hier en daar anders vinden is erg jammer, want ze is verkeerd.

Een systeem dat zich beweegt in de absolute ruimte, zou zich dan in niets onderscheiden van hetzelfde systeem in rust. Dit is echter niet waar. Wanneer een bol draait om zijn as, treedt er een middelpunt vliedende kracht op, en deze kan worden waargenomen. Let wel, deze beweging is in niets betrekkelijk maar alleen ten opzichte van de absolute ruimte.

Deze centrifugale kracht, die de afplatting veroorzaakt en waarmede de slingerproef van Foucault in verband staat, levert het bewijs voor zoover er ergens van bewijs gesproken kan worden dat onze aarde draait. Wie haar dus als in rust aanneemt, verklaart eenvoudig niet deze verschijnselen, en principieel is hier dit tegen in te brengen, dat er weer een nieuwe hulp-theorie noodig wordt.

Daar wij dus moeten aannemen dat de beweging ten opzichte der absolute ruimte imaginair is, is ook het arbeidsvermogen wel degelijk een vaste grootte, het gedeelte echter dat er van in een bepaald systeem tot uiting komt, wordt bepaald door het verschil in absolute snelheid.

Dit verschil is afhankelijk van de betrekking tusschen de lichamen, niet de snelheden zelf.

Verder zal het u zeer bezwaarlijk vallen bij een vaststaande aarde een behoorlijke verklaring te geven van de verschijnselen van abberatie en parallaxis.

Beschouwen we niet het geheele heelal, maar alleen een afgescheiden stelsel, dan zijn we nog niet vrij een willekeurig punt als vast aan te nemen, maar we zijn gehouden hier voor te nemen het zwaartepunt als zijnde het aangrijpingspunt voor krachten van buiten en het punt welks absolute snelheid de mate van arbeidsvermogen aangeeft dat ten opzichte van het stelsel zelf niet tot uiting komt.

Wanneer u zich beweegt van Amsterdam naar Rotterdam dan wilt u beweren dat het 't zelfde is aan te nemen, dat u de aarde noodzaakt zich onder de voeten te ver-

plaatsen. In het eerste geval echter wordt aan uw absolute beweging toegevoegd een zekere nieuwe component waarvoor arbeidsvermogen noodig is, betrekkelijk weinig, in het tweede geval deelt gij dezelfde beweging mede aan de aarde, waarvoor miljoenen maal meer arbeidsvermogen vereischt wordt. Dit is praktisch verschil. Resumeerende:

1. De definitie van beweging als altijd betrekkelijk ten opzichte van een andere massa, deugt niet.

2. Het arbeidsvermogen van een lichaam is $1/2 mv^2$ waarin v is de snelheid van het lichaam ten opzichte der absolute ruimte. Hierbij aangenomen dat het lichaam niet nog een eigen beweging ten opzichte van zijn zwaartepunt heeft.

3. In een afgescheiden systeem moet men altijd het zwaartepunt als het vaste beschouwen.

FOLRAX.

Inkrimpung onzer Koloniën door H. van Kol.

„Al wat ligt buiten Java en Sumatra, Banka en Biliton, Bali en Lombok, moet van de hand worden gedaan, niet om Nederland te bevoordeelen, maar om Indië te helpen.” Deze woorden, die menigeen als een donderslag in de ooren klonken, werden den 20en November l.l. door van Kol in de Kamer geuit.

Onder „van de hand doen” kon men toen niets anders verstaan dan verkoopen hetgeen ook blijkt uit het antwoord van van Kol aan den heer Pijnacker Hordijk op diens vraag welke som hij wel voor die eilanden dacht te ontvangen.

Ook werd ten bewijze dat men het in Indië met van Kol eens is, in „het Volk” een artikel overgenomen uit het „Indische Bondsblad” waarin werd genoemd de som van 1 à 1,5 milliard.

Java, het door Nederland uitgezogen en verwaarloosde eiland moest dus omhoog worden gebracht door verkoop van een deel van Indië aan een of andere mogendheid.

Het zou in de tegenwoordige omstandigheden natuurlijk geweest zijn een verkoop bij opbod, waarin men (d.w.z. de regeerende klasse) meer de grootheid der som dan het welzijn der inboorlingen van de te verkoopen eilanden in het oog zou hebben gehouden.

En hoe zou het ook anders kunnen? De regeerende klassen (met enkele loffelijke uitzonderingen) hebben Indië steeds verwaarloosd, en het Hollandsche volk heeft geen gevoel voor Insulinde.

Gelukkig schijnt van Kol zelf op dit verkoop-idee te zijn teruggekomen.

In zijn brochure (eerst in „de Nieuwe Tijd” als artikel verschenen) lezen wij:

„De eenige keuze die dus blijft is het gratis, (ik spatieer—J.) afstand doen van dat koloniaal bezit aan een andere Mogendheid, dan wel in ruil daarvan voordeelen bedingen in het belang dier landen zelf en in elk geval in het belang van de inwoners onzer overige bezittingen waar wij dan beter onzen plicht kunnen behartigen.”

Uit hetgeen volgt blijkt dat van Kol geen geldelijk voordeel wenscht uit dien afstand en dit maakt zijn idee m.i. veel aannemelijker dan het eerst klonk. Terecht teekent v. K. protest aan tegen „Kleinzielig verkwanzelen.”

Verder gaat de schrijver na de verhouding van de Nederlandsche arbeiders tot de inkrimping.

Van de inkrimping zullen de arbeiders niet alleen geen nadeelen ondervinden, zegt hij, maar de handel zal zich zelfs flink gaan ontwikkelen, door een beter beheer der overblijvende eilanden.

Met voorbeelden uit de geschiedenis toont de schrijver aan, dat verschillende mogendheden „gekortwiekt” werden door „overschatting hunner krachten” op koloniaal gebied.

Verder bestrijdt van Kol de meening, dat „Neerland's aanzien in de rij der volken” of de „nationale eer” lijden zou.

Vooraf dit laatste is druk uitgespeeld. M.i. had men beter gedaan te zwijgen dan zoo'n argument te noemen. Het klinkt als een bittere ironie, een volk dat een politiek gevoerd heeft waarvoor Spanje zich zou geschaamd hebben, dat eeuwen Indië heeft uitgebuit, dat van de batige sloten geen afstand heeft gedaan uit rechtsgevoel maar door de omstandigheden gedwongen, zich te hooren beroepen op „nationale eer.”

Laat Holland eerst trachten goed te maken wat het misdreven heeft (en dit is niet gering).

We zijn gekomen aan een „keerpunt” in de koloniale politiek, wil ik hopen. Ik wil hopen dat Nederland eindelijk, (het heeft lang geduurd, maar beter laat dan nooit) de weg der rechtvaardigheid zal gaan bewandelen, zoolang het Nederlandsche volk niet meer belangstelling voor de „bruine broeders” toont, zijn mijn verwachtingen niethoog gespannen, kan ik mij niet gerust voelen met een komende rechtvaardigheid.

Bij elke maatregel die men voor Insulinde neemt (dus ook afstand) dient het belang van Indië de hoofdrol te spelen.

Wij moeten een waarborg hebben.

Zal men echter bij een „afstand” niet meer letten op de kracht van de mogendheid, dan op haar gunstig politiek verleden? Welken waarborg hebben wij dat de af te stane deelen gegeven zullen worden aan die mogendheid die goed (betrekkelijk genomen) geweest is tegen haar eigen koloniën.

Dit toont van Kol m.i. niet aan.

Zijn brochure is er evenwel niet minder lezenswaard om.

Zij bevat een schat van historische en andere gegevens.

Met zijn helderen betoogtrant toont de schrijver ons de onverantwoordelijke verwaarloozing van Indië, krachtig en fier klinkt zijn protest tegen het wanbestuur. Met forsche slagen geeselt hij de uitbuitingspolitiek, die 3 eeuwen in Indië is toegepast, uit alles spreekt de liefde voor den Inlander waardoor Indië's onvermoeiden strijder en edelen vriend zich steeds onderscheiden heeft.

J.

Erwé's „proletarische” levensbeschouwing.

Es ist gar hübsch von einem
großen Herrn
So menschlich mit dem Teufel
selbst zu sprechen.

GOETHE. Faust.

Da steh ich nun, ich armer Thor,
Und bin so klug, als wie zuvor.
Idem.

Bovenstaande citaten drukken in deze volgorde vrijwel uit, wat ik bij het lezen van Erwé's laatste drietal artikelen ondervond. In het eerste daarvan stormt hij op me los als een donderend Jupiter, maar hoewel ik moet erkennen, dat zijne bliksemende oogen me een oogenblik van streek brachten, treffen deed hij me niet, en het geval werd niet weinig komisch, toen ten slotte bleek, dat hij den kluts kwijt was geraakt, en er maar op los redeneerde, zonder in te zien, dat wat hij schreef, over het algemeen op mijne stukken sloeg, als een tang op een varken. Het zelfvertrouwen, waarvan dat eerste artikel de uitdrukking was, deed me wonder wat verwachten van hetgeen nog komen moest; en vol vertrouwen, dat hij me door zijn schrijven de behulpzame hand zou bieden tot het verlaten van mijn „burgerlijk” standpunt, zag ik hoopvol naar hem op. Maar jawel, ik kreeg steenen voor brood, en inplaats van door het „opzetten” van „een logischen boom” regelmatig slag te leveren, zette hij me een hatspot van dooreen geworpen volzinnen voor, die me zijn „proletarische” levensbeschouwing een al niet minder duistere zaak deed blijven.

De hooge toon, die Erwé in de eerste kolommen van zijn geschrijf aansloeg, rechtvaardigde de verwachting van iets anders dan er schuilt in de banale, oppervlakkige schijnargumenten, waarvan zijne stukken overloopen.

Bovendien schijnt hij aan het lezen mijner artikelen niet de noodige aandacht te hebben gewijd, althans wanneer Erwé niet met de illusie had rondgelopen, dat een enkele breede armzwaai voldoende ware, om mijne niet-Marxistische beweringen voorgoed op zij te zetten, dan zou hij met andere „bewijzen” voor den dag zijn gekomen, dan die, waarmee hij nu het goed recht zijner meening denkt te kunnen staven. En het vermakelijkst van dit qui pro quo is wel, dat hij het noodzakelijk acht, „onder al het bewijs-„materiaal, te pas of te onpas aangesleept, de kwestie, „waar het om gaat, voor den dag (te) halen,” en intusschen die kwestie laat voor wat ze is, om „voor den dag” te „halen”, wat hij er, gewapend met den bril zijner theorie, voor aanziet. Maar die bril geeft een valsch beeld, en wonder is het dus niet, dat hij in het door mij geschrevene overbodigs ontdekt. Zoo verwijt hij me, het revisionisme er „bij de haren” te hebben „bijgesleept”, zonder blijkbaar te beseffen, dat ik juist het revisionisme verdedigde tegenover de orthodox-Marxistische opvatting. En nu kan het

toch niet zoo vreemd worden gevonden, wanneer de naam van het behandelde onderwerp een paar maal wordt genoemd.

Als ik bedenk, wat er tegen mij had kunnen worden ingebracht door iemand, die beter dan Ervé daartoe in staat zou zijn, dan bekruipt me eigenlijk de lust, dit antwoord eenvoudig achterwege te laten; maar daar ik de questie te belangrijk acht, en ik het bovendien als hoog tijd beschouw, dat stukken als b.v. die van Gorter in „De Nieuwe Tijd”, die andersdenken moeten afstooten, en door velen nog steeds worden beschouwd als uitdrukking gevende aan het summum van socialistische gevoelens en gedachten, ophouden schade te doen aan de propaganda onder onze christelijke tegenstanders, zal ik ingaan op Ervé's luidruchtig en verwaand geschrijf. Men leze hierin niet dat ik me in staat zou rekenen, een Gorter of Pannekoek zelf te weerleggen; daarvoor staan trouwens anderen gereed, die voor dien taak volkomen berekend zijn, en wier overwinning ik met gerustheid afwacht. Maar ieder werke in eigen kring, en, al had ik gaarne een beter tegenstander dan Ervé tegenover me gezien, ik zal zijne artikelen niet de laatste laten zijn van onze polemieken, en hem uitvoerig van antwoord dienen.

Ervé gebruikt zoo hier en daar argumenten van welker gehalte niet te weinig kan worden gezegd. Zoo in zijn eerste artikel, waar hetgeen ik schreef over wat hij als zijne levensbeschouwing ter markt bracht, wordt vereenzelvigd met mijne opinie omtrent de „socialistische”, en als zoodanig uitgebuit tot een bewijs voor mijne onbekendheid met deze laatste.

Och arme! Heb je dan in 't geheel niet gemerkt, Ervé, dat ik me over je dwaasheden slechts vroolijk maakte, zonder ze au sérieux te nemen, en wel wetende, dat je beweringen, waar je den kern van de z.g. socialistische levensbeschouwing trachtte weer te geven, kant noch wal raakten? In gedachten zag ik Dietzgen al vol ongeduld aan zijn baard trekken en hoorde ik hem mopperen: „Hadde ik aan het slot van mijn „Kopfarbeit” maar toegevoegd: „En praat er maar niet op los in mijnen naam!” En een oogenblik was ik in de verzoeking, den armen man te verdedigen tegen wie zich zijn volgeling noemt.

In datzelfde eerste artikel tambouereert Ervé dapper op mijne onbekendheid met de geschriften van Dietzgen, een bewering, die hij met groot gemak uit zijn duim zuigt, en in het volgende stuk noemt „een te sterke uitdrukking voor niet-begrijpen”, Nu zou men redelijkerwijs althans een enkel afdoend argument daarvoor mogen verwachten. Niet alzo in de oogen van Ervé, die meent, te kunnen volstaan met eene verwijzing naar zijne stukken over „Waarheid en Dwaling”. Hoe zou Ervé erover denken, wanneer ik hem verweet, omtrent Hegel zotteklap uit te slaan, zonder dit aan te toonen door iets anders, dan den raad, eens iets van Hegel of van wie over zijne filosofie geschreven hebben, ter hand te nemen?

Verder weet Ervé te vertellen, dat ik het speculatief karakter van het Marxisme zou hebben trachten aan te toonen, „door een zinnetje van Gorter uit: „De Nieuwe Tijd” aan te halen”. Nu moet het droomen zijn geweest, dat hem belette, in te zien, dat ik dat zinnetje juist niet als bewijsgrond liet gelden, maar slechts aanvoerde ter illustratie van sommiger menschen wanbegrip. Mijne argumenten gingen er aan vooraf, maar Ervé vond het beter, die geheel over het hoofd te zien, en doet eerst in het laatste artikel een onbetekenende poging een daarvan te weerleggen.

Het is een vraag, die ik Ervé stelde, n.l. met welk recht hij de praemisse, dat de materie, behalve in de waarneming, ook nog daarbuiten, als objectieve realiteit bestaat, als wetenschappelijk stelt tegenover die, dat alles slechts bestaat in onze waarneming, en daardoor product is van den geest. Ik zal hier thans een weinig dieper op ingaan, om, uitvoeriger dan vroeger, het speculatief karakter van Ervé's „wetenschap” aan te toonen.

Wijsbegeerte is en wil niets anders zijn, dan het verklaren van onze waarnemingen uit een of meer axioma's, grondstellingen, die te beschouwen zijn als de beknopte formule, die het geheel onzer waarnemingen omvat. Zoolang deze axioma's onbewijsbaar blijven, en de aanname ervan op niets anders dan subjectieve willekeur kan berusten, zoolang zullen filosofische stelsels voortgaan elkaar te verdringen. Maar het karakter dier grondstellingen staat in nauw verband met hetgeen en de wijze, waarop we waarnemen. Daarom is een dergelijke algemeene geest, als die, welke eigen is aan de wetenschappen van zeker tijdvak,

en er a. h. w. als een roode draad doorheen loopt, ook aan te wijzen in de filosofie. Naast en in innig verband met de wetenschappen maakt ook de filosofie een ontwikkelingsgang door en wisselt daardoor, evenals de moraal, in onderdeelen en tengevolge daarvan langzamerhand in hoofdtrekken. Het ligt dus voor de hand, dat eene filosofische praemisse, die een tijdlang recht van bestaan had, later niet meer in den lijst van den tijd zal passen, omdat we de ons omringende wereld anders hebben leeren zien. We lachen nu wat om de stelling van Empedokles, die alles liet bestaan uit de vier elementen water, vuur, lucht en aarde, en de krachten liefde (aantrekking) en haat (afstooting). Ze is nu verouderd, hoewel ze hem destijds een bevredigenden kijk gaf op het complex zijner gewaarwordingen, en hem deze voldoende verklaarde. Maar evengoed is verouderd de praemisse van Dietzgen, die, in spijt van den stand van wetenschap en wijsbegeerte in de eerste helft der vorige eeuw, weer oprakelde, waarmee men meer dan vijftig jaar voor hem reeds had afgedaan.

Deze praemisse is, dat er, behalve in onze waarneming, nog een wereld daarbuiten, als objectieve realiteit bestaat. Dat ze filosofisch is, zal ieder toegeven, die wel eens in eene geschiedenis der wijsbegeerte gebladerd heeft. Het direct bewijzen gaat bezwaarlijk, omdat er zelfs geen schijn van bewijs voor het tegendeel bestaat; en het aan te toonen kan slechts door het te toetsen aan een andere praemisse, die ook door Ervé als speculatief wordt erkend. Ervé bazelt wel wat over vermenigvuldiger en vermenigvuldigtal, over de wetenschap, die zijne stelling zou rechtvaardigen, en eindigt op de wijze van een burgervrouw, dat een voor haar phenomenaal geval ter kennisse wordt gebracht: „Maar gutallemachtig mensch! Juffrouw! Kom „uwée nou eres kijke! „Nou vertelt ie weer, enz.” Maar dergelijke „bewijzen” gaan niet op. De wetenschap leert juist het tegendeel van zijn beweren, en het is aan den huidige stand daarvan te denken, dat Ervé zich met zijne stelling schuldig maakt aan loochening van het subject.

Ik zal dit aantoonen.

Wanneer ik een boom zie, dan is het voor geen onzer aan twijfel onderhevig, dat de waarneming van dien boom inderdaad bestaat. Maar we zijn het er niet over eens, of er buiten die waarneming nog iets is. Ervé stelt het zich aldus voor: ook wanneer ik dien boom niet zie, bestaat hij daar toch; en hij beroept zich daarbij op het getuigenis van anderen, menschen zooals wij — die op hun beurt object van onze waarneming zijn, en zelf waarnemen, wier beweren dus geen gewicht in de schaal kan leggen — of op de gewaarwording, die men ondervindt, door tegen dien boom op te loopen, zooals hij me onlangs verzocht te doen, om me te bewijzen, dat dat voorwerp daar toch heusch onafhankelijk, van ons bestaat. Het is duidelijk, dat dat alles op waarneming berust, en dus onvoldoende is, om Ervé's stelling waar te maken.

Bovendien, bij al onze handelingen zijn subject en object onafscheidelijk met elkaar verbonden. Hoe kan Ervé dan beweren, dat de boomen, het water, de huizen, de maan, enz., alles wat hij ziet, wanneer hij b.v. het Kanaal langs wandelt, daar ook zou zijn, wanneer hij er niet was, wanneer er niemand, dus wanneer er geen subject was?

Ik wil trachten, mijne meening hier duidelijk te maken door het kiezen van een voorbeeld, b.v. een stoel. We zien dezen tengevolge van kleurverschillen. Maar kleur is in zijn wezen geheel iets anders, dan wat we zien: ethertrillingen. Deze werken in op een bepaald deel onzer hersenen, en een eigenaardige verschikking van hersenmoleculen veroorzaakt bij ons de gewaarwording van kleur. Een analoge redeneering, toegepast op het betasten van een voorwerp, waarbij we niets anders waarnemen, dan een reeks van indrukken na elkaar in den tijd, maar volstrekt niet naast elkaar in de ruimte, brengt ons tot een dergelijk resultaat.

We kunnen direct niet anders kennen dan onze gewaarwordingen, en niets dwingt ons tot het geloof aan het bestaan van een wereld daarbuiten. Wanneer daarbuiten inderdaad nog iets was, dan zou het zijn als een ononthuld mysterie, waarvan we nooit iets anders kunnen kennen, dan de werkingen op onze zenuwen en hersenen. Maar die zenuwen en hersenen hebben we ons ook alweer gesteld tengevolge van waarneming van precies dezelfde als die, welke we ondervinden bij het waarnemen van andere voorwerpen. Ze zijn dus ook produkt van onzen denkdaad, van den geest.

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

B I J V O E G S E L

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD
van ZATERDAG 28 MEI 1904.

Dat de materie, door Ervé als zelfstandige substantie buiten zich gedacht, in werkelijkheid niets anders is dan een product van den geest, blijkt wel het best uit het „Ding en sich” van Kant. Immers, wanneer we van een voorwerp abstraheeren alles, waardoor het zich aan ons vertoont, houden we het „Ding an sich” over.

We zien dus, dat de waargenomen wereld louter product is van den geest; maar niet van den geest van Ervé of van mij, maar van den absoluten Geest het absolute Denken. ¹⁾

Om nu weer terug te keeren tot Ervé's praemisse, zoo blijkt uit het voorbeeld van de kleur dat de natuurwetenschap, in stede van mijne bewering te logenstraffen, ons juist aan het twijfelen brengt, of er buiten onze waarneming nog wel iets onafhankelijk van ons bestaat. En het is juist in aansluiting met de wetenschap, dat Kant geraakte tot het denkbeeld van het „Ding an sich”, Fichte tot zijn subjectief, Schelling tot zijn objectief en Hegel tot zijn absoluut idealisme. Geen kleine minderheid, maar een groot deel der phisici (Tyndall, Oswald, Helmholtz, enz. enz.) hebben het recht te twijfelen aan het bestaan van een wereld als objectieve realiteit erkend. En nu wordt dat door Ervé als vanzelf sprekend aangenomen en bovendien nog tot wetenschap geproclameerd! Het is eigenlijk te dwaas, om er lang bij stil te staan. Ervé's argumenten gaan dan ook niet op. Dat hij, terwijl hij zelf het subject loochent, mij verwijt, te vergeten dat een product zonder vermenigvuldiger en vermenigvuldigtal niet bestaat, is nogal komiek. Waar hij vertelt, dat we gezien hebben, dat niet de wereld zich naar de ideeën, maar de ideeën zich naar de wereld richten, stelt hij als vaststaand voorop, wat hij bewijzen wil, n.l. het bestaan der materie buiten onze waarneming, en redeneert hij dus zuiver in een cirkel. Verder zegt hij: „Door middel van onze zinnen nemen we de wereld waar, maar tevens behooren onze zinnen tot de wereld” en bewijst hier het omgekeerde van wat hij bewijzen wil. Want onze zinnen, dat is onze geest, is onafscheidelijk verbonden met een lichaam, dat ook behoort tot de wereld door ons waargenomen wereld, en moet dus product zijn van een hooger liggende kracht, n.l. het absolute Denken.

En omdat reeds ten tijde van Kant de wijsbegeerte het standpunt van het later door Dietzgen tot wetenschap verklaard naïef realisme had verlaten, ²⁾ daarom is Ervé's filosofie thans verouderd, en is het dwaasheid, er nog langer bij stil te staan. En afgezien van het feit, dat Ervé zijne partij compromitteert door het publiceeren van een serie domheden, als in zijne laatste artikelen zijn vervat, doet hij het socialisme waarlijk geen dienst, door als onafscheidelijk daarmee verbonden eene wijsbegeerte op den voorgrond te stellen, die tegenwoordig door nog slechts een enkelen denker de zijne wordt genoemd. Wij socialisten stellen er een eer in, dat onze leer niet eene in de lucht hangende utopie is, maar op wetenschappelijken grondslag berust, en dat elk dogmatisme haar vreemd is. Volgens haar is het wezen der wereld de beweging. Welnu, zal dit zoo blijven, dan dient men te bedenken, dat ook het filosofisch uitzicht onzer voorgangers in die evolutie deelt, en dat, zullen we onze theorie kunnen blijven beschouwen als iets, waarin het karakter van onzen tijd zich weerspiegelt, ze zich ethisch en filosofisch verjonge en men den moed dient te hebben, om na kennismaking met de geschriften van tegenstanders, overboord te werpen, wat een staketsel vormt voor de rustige ontwikkeling der socialistische idee. Ook zonder in het socialisme meer dan een eenvoudige practische vraag te zien, blijft het voor ons zijne wereldomvattende beteekenis behouden. Ik weet wel, dat deze opvatting door menschen, die, zooals Ervé geneigd zijn, de denkbeelden, die hun lief zijn, te idealiseeren, „plat” zal worden genoemd. Het zij zoo. Ik kan terwille van hunne instemming mijne meening niet wijzigen. Ik hecht wel aan een reveil van het etische, en het is mijne vaste overtuiging, dat, wanneer later in de socialistische maat-

schappij de strijd om het bestaan in scherpte zal zijn afgenomen, in de eerste plaats de religie, maar daarnaast ook de filosofie, de moraal, de kunst zal worden opgevoerd tot hooger plan; — maar dit zal zijn een gevolg van het socialisme, dat zelf direct niet anders beoogt dan opheffing uit materieele ellende. En wie het ernst is met het geestelijk welzijn der menschheid, omdat dit per slot van rekening toch het hoogste is, die kome bij ons, om door middel van den stoffelijken vooruitgang dien van het etische te bevorderen.

* * *

Dat tot wetenschap proclameeren zijner filosofie is teekenend voor Ervé's kennis van wat aan het Marxisme is voorafgegaan. Hem ontbreekt zelfs een overzicht van de wijsgeerige problemen, die voor en na zijn overdacht Anders moest hij toch weten, dat de praemisse, die hij zoo vanzelfsprekend vindt, van Plato's tijd af tot Kant toe onder allerlei vormen een bron van voortdurend twistgeschiedenis is geweest. Ik zal hier even laten volgen, wat enkele van de meest op den voorgrond tredende filosofen daaromtrent als hunne meening hebben doen kennen.

Volgens Plato is het ware Zijn een geestelijk, onstoffelijk zijn; de wereld, door oppervlakkige denkers als de eenige realiteit beschouwd, is niet dan schijnbaar werkelijk en in zooverre inderdaad realiteit, als zich in haar ideeën manifesteren, die aan de zintuigelijke waarneming ontsnappen. Daarom moeten we ons bij onze daden laten leiden door het bewustzijn, dat slechts ééne realiteit bestaat, het bovenzinnelijke; aan het zinnelijke kleeft valsheid en bedrog, waaruit we door den dood worden verlost. Deze dood beschouwt Plato als de ingang tot een nieuw leven; zijn geloof aan de onsterfelijkheid grondt hij op de overweging, dat zooals uit waken slapen, maar ook omgekeerd, uit slapen waken voortkomt, al het zinnelijk gegevene een cirkelgang doorloopt, en dus ook de dood, uit het leven ontstaan, op zijn beurt weer ingang moet zijn tot nieuw leven.

Aristoteles leeraarde het omgekeerd, en beschouwde de zinnelijk gegevene wereld als objectieve realiteit. In zooverre komt zijne filosofie overeen, met het naïef realisme van Ervé. Later, bij het ontstaan der Scholastiek, zien we een hevigen strijd ontbranden tusschen de volgelingen van Plato eenerzijds en die van Aristoteles anderzijds, welke strijd eindigde door een compromis van beide richtingen, waardoor zoowel het begrip van het bestaan eener wereld in de waarneming, als in de objectieve realiteit, als zelfstandige substantie, als vaststaand werd aangenomen.

Het realisme van Aristoteles vinden we weer terug bij de Stoïcijnen, die zich ook de werkelijkheid dachten, zooals de wereld zich aan ons voordoet, en als onmiddellijke oorzaak van het ontstaan van indrukken in onzen geest, d.i. van gewaarwordingen.

Ook volgens Cartesius bestaat de materie inderdaad, omdat hij zich niet kon voorstellen, dat zijn God, wiens bestaan hij afleidde uit de onvolkomenheid van het menschelijke denkvermogen, de bedoeling zou hebben, de menschen omtrent de realiteit der ons omringende voorwerpen op een dwaalspoor te leiden. Volgens hem is God de eeuwige, scheppende substantie; geest en materie, de geschapen substanties, zijn ieder begiftigd met een attribuut, dat hun wezen uitmaakt; en wel dat van den geest is het denken, dat van de materie de uitgebreidheid.

Dit begrip van substantie werd door Spinoza overgenomen, maar hij stelde op den voorgrond, dat er buiten eene substantie van alle dingen niets kan zijn, dat substantie is. Deze enkele substantie noemt hij God. Het wezen dier substantie nader aanduiden gaat niet, omdat volgens Spinoza eene bepaling begrenzing in zich sluit en de substantie daarentegen juist eeuwig is.

We zouden zoo kunnen voortgaan, maar deze voorbeelden zijn reeds voldoende, om aan te toonen, hoe de juistheid van Ervé's „wetenschappelijke” grondstelling voor alle filosofen een voorwerp van onderzoek heeft uitgemaakt. Ervé levert met zijn dwaze bewering een allerbedroevendste kijk op zijn kennis der voor-Marxistische filosofie. Van het empirisme van Locke, Hume en Hobbes, het sensualisme van Helvetius en Condillac en het materialisme van Voltaire, La Mettrie, Holbach, enz. heeft hij blijkbaar nog nooit

¹⁾ Wie over dit interessante onderwerp meer wil weten, neme ter hand Bolland, „Het Wereldraadsel”, Erdmann, „Grundriss der Logik und Metaphysik”, v. d. Bergh van Eysinga, „Voor den Nieuwen Tijd” en natuurlijk Hegels „Wissenschaft der Logik”, dat intuschen mijzelf niet anders dan bij name bekend is.

²⁾ Dietzgens „Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit” verscheen in 1866.

gehoord. Dit gebrek aan kennis is dan ook het eenige, dat zijn luidruchtige, maar onbedachtzamen uitroep: „Het „tijdperk der filosofie is afgesloten met de woorden van „Feuerbach: Meine Philosophie ist keine Philosophie“ kan rechtvaardigen.“⁴⁾ Ook de dwaasheid van andere beweringen, zoo wat hij bazelt over den inductieven weg (die reeds door Aristoteles als de eenig juiste werd erkend) of over het verschil tusschen godsdienst, filosofie en wetenschap, vindt daarin een redelijke verklaring.

Per slot van rekening is het dan ook niet zoo vreemd, dat Erwé in zijne eerste artikelen meende te kunnen volstaan met zonder bewijs te beweren, dat het Marxisme louter wetenschappelijk is, en in het laatste voor den dag komt met een „bewijs“, waaraan hij zelf, indien hij nog eenige notie van logica heeft, niet te veel waarde zal kunnen hechten.

En thans nog een en ander over de rest van zijn geschrift.

In zijn eerste artikel vraagt hij me naar den kern van mijne levensbeschouwing, en doet dit naar aanleiding van mijne meening, dat men is socialist „en nog iets“, waarmee dan natuurlijk wordt bedoeld: bezitter van eene wereldbeschouwing. Dit volgde direct uit mijne bewering, dat het socialisme als levensbeschouwing onvoldoende is, en nooit den godsdienst zal kunnen vervangen. Welke nu die levensbeschouwing is, en waar ze van daan komt, of ze uit het bovennatuurlijke is komen aanwaaien, of niet, en of er, n'en deplaise onze litteratoren, subjectieve of objectieve of jodenlijm bij te pas komt, heeft met de kwestie, waar het om gaat, dan ook niets te maken, en ik acht me niet verplicht, te antwoorden op iederen zotten vraag, dien Erwé goedvindt me te stellen, en die overigens ter zake niets doet.

Het spreekt vanzelf, dat iemand, die — hoewel overigens meegaande met wat onze voorgangers diepst hebben gedacht en zinrijkst geformuleerd — er omtrent sommige zaken een afwijkende opinie op na houdt, in Erwé's oogen geen genade kan vinden en naar zijne schatting eigenlijk geen goed sociaal-democraat is.

Deze appreciatie is dan ook mijn deel. Ik sta op „burgerlijk“ standpunt, of liever word daar door Erwé geplaatst, en dit beteekent dan zooveel als te worden uitgeworpen in de buitenste duisternis, waar weeninge zal zijn en geknars der tanden. Intusschen, niets relatiever dan het geluk en zijn tegendeel, en wat voor Erwé hel en verdoemenis beteekent, is voor mij een liefelijk oord van zoete en vredige rust. Erwé stelt me op één lijn met wie het filosofisch Marxisme voor onzen tijd onwaar vinden, en inderdaad onder hen rangschik ook ik me gaarne, met Hegel en den bourgeois Plato in het verschiet.⁵⁾

Het is vermakelijk te zien, hoe de waarachtigheid der theorie bij Erwé vaststaat, zoodat hij haar zelfs als axioma vooropstelt. Dit blijkt wel het best uit zijn wensch, dat men het dier theorie niet wijte, wanneer hij in zijne verdediging niet mocht slagen. Indien hij deze polemiek mocht winnen, dan zou daarmee natuurlijk weer eens voor de zooveelste maal de waarheid der „theorie“ bewezen zijn. Maar, denkt Erwé, ik ben een mensch, en niets mensche lijks is mij vreemd; en het zou wel eens kunnen zijn, dat ik niet win, maar verlies.

Men moet op alle mogelijkheden voorbereid zijn, en, al zou dit het eerste wonder zijn, waarvoor in Dietzgens „Kopfarbeit“ geene oplossing te vinden is, deze overweging doet ons een saluut brengen aan Erwé's bescheidenheid. Maar — ook in dit geval blijft die theorie juist, en heeft hij eenvoudig iets verdedigd, dat hij buiten zijn weten ten onrechte ervoor aanzag. Zooveel nederigheid van harte maakt beschaamd; en ik beloof Erwé plechtig, mijn best te zullen doen, dezen karaktertrek op zijn juiste waarde te leeren schatten.

Ik zal thans nog even zoo kort en beknopt mogelijk aangeven, wat ik mijne vorige artikels heb trachten te verdedigen, om aan te toonen, dat Erwé er maar op los schrijft, zonder mijne bedoeling te hebben begrepen.

⁴⁾ Dit geval wordt trouwens niet weinig vermakelijk, wanneer we hem hier een foutief zinnetje van Dietzgen zien napraten. De vorm moet zijn: „Darum ist: Keine Religion — meine Religion; „Keine Philosophie — meine Philosophie“, en dit beteekent iets geheel anders dan wat Erwé aanhaalt.

⁵⁾ Men bedenke, dat ik hier het filosofisch Marxisme op het oog heb. Het verschil tusschen bourgeois en proletariër erken ik wel, maar slechts als een van maatschappelijke positie en sentiment, niet van wijsgeerig inzicht. Waren Erwé's opvattingen de juiste, dan zouden er in de socialistische maatschappij niets dan bourgeois gevonden worden, want Dietzgens filosofie loopt op haar laatste beenen!

De kwestie stelt zich aldus.

Gegeven het Marxisme, zoo valt dat uiteen in een wetenschappelijk deel, de economie, de leer van den klassenstrijd, enz., en een wijsgeerig, n.l. de grondslag der historisch-materialistische verklaring der geschiedenis. Wat het eerste betreft zijn we het vrijwel eens; ons geschilpunt is het tweede deel.

Er bestaat een innig verband tusschen de economische structuur der maatschappij van zeker tijdvak en de in datzelfde tijdvak geldende voorschriften omtrent kunst, moraal, enz. Dit mag met het economisch deel als tot het wetenschappelijke behoorende worden gerekend. Maar niet alzoo de verklaring, door Marx aan het verschijnsel gegeven, welke verklaring tot het gebied der filosofie behoort. Nu kwam hetgeen ik beweerde, hierop neer: het al of niet aanvaarden dezer verklaring berust op subjectieve willekeur. Ze is niet noodzakelijk aan het wetenschappelijk deel verbonden, en ook met erkenning van de superioriteit van den geest boven de stof blijft de mogelijkheid van het vinden eener oplossing van wat ons zonder deze in het maatschappelijk gebeuren raadselachtig zou schijnen, bestaan. Het feit van een verband tusschen productie-verhoudingen en ideologie is toch onafhankelijk van de wijze, waarop men zich dat verband denkt. Het eerste is een object van onderzoek voor den historicus, het tweede voor den filosoof, want dit stelt de vraag voorop: welk is het verband tusschen geest en materie? Dit nu is niet wetenschappelijk uit te maken, en zoolang dat niet is geschied, blijft het filosofisch Marxisme iets, dat men kan aannemen of verwerpen, zonder met dit laatste tevens zijn sociaal-democraat-zijn in te boeten. Want sociaal-democraat-zijn beteekent en is in het meest algemeene geval het aanvaarden van de economie, van de leer van den klassenstrijd, kortom, van het wetenschappelijk deel, waarvan we de toepassing zien in den dagelijkschen strijd op sociaal-politiek gebied.

Eene afzonderlijke socialistische filosofie bestaat niet, evenmin als een specifiek socialistische ethiek. Wanneer een christen onze geleerden komt versterken, danken we dat enkel en alleen aan zijn veranderd inzicht in de economische verhoudingen, en het hem klaar worden van den weg, die te verbeteren; maar niet aan het mede veranderen zijner zedeleer. Die blijft dezelfde, alleen de toepassing ervan is nieuw.

Dit wordt dan ook door onze propagandisten, en niet het minst door de Orthodox-Marxisten onder hen, stilzwijgend beaamd. Immers, in debat met anti-revolutionairen en katholieken wijzen ze dezen altijd op inconsequenties in die toepassing, om hen te doen inzien, dat zij (die christenen) tegen onze gemeenschappelijke moraal handelen, wij daarentegen deze in practijk meenen te brengen. Het is de idee Recht, die onafhankelijk van de productie-verhoudingen blijft bestaan in iedere maatschappij, welke haar structuur ook moge zijn. De zedeleer is de belichaming dier idee, maar niet die idee zelf. En ze is geen mensche lijke „eigenschap“, o Erwé, zooals de hardheid van een steen, of de geur van een bloem, die ook volgens Dietzgen slechts bestaan door wisselwerking met de buitenwereld, door de wijze waarop ze daarop reageeren, of zooals misschien de aandrift, volgens onze moraal te handelen, maar iets absoluut on-mensche lijks, dat stabiel staat boven de wisselende tijden, en met de afzonderlijke individuen en de wijze, waarop ze in hun onderhoud voorzien, niets te maken heeft. Let wel: ik ontken niet, dat de moraal voortdurend in onderdeelen en daardoor in hoofdtekken verandert, met de productie-verhoudingen, maar ik maak onderscheid tusschen deze moraal en wat men zou kunnen noemen de essence ervan, dat, wat aan allen voorafgaat, aan alle gemeen is, en waarvan elke zedeleer de manifestatie is. Door het een mensche lijke „eigenschap“ te noemen komt Erwé's gebrek aan wijsgeerig denken in al zijn platheid voor den dag. Zijne opmerkingen omtrent dien ezel, voor welke de steen al of niet een voorschrift der zedeleer zou kunnen zijn, meen ik dan ook veilig te kunnen laten rusten.

Het is bovendien ook niet waar, dat mijn artikel over „Moraal“ geschreven was „van historisch-materialistisch standpunt“, want wat ik nu de idee Recht noem, formuleerde ik destijds als: te handelen ten bate van het ras. Het zijn twee namen voor dezelfde zaak, beide een idee, waarvan de moraal de realiseering is. Maar zooals de geest, die de waargenomen wereld produceert, niet is de geest van Erwé of van mij, maar de absolute Geest, het absolute Denken, zoo is ook deze realiseering die van de absolute Idee.

Wat Erwé daartegenover stelt is, niettegenstaande hij het met Ts. eens is, dat het voor de lezers aangenamer is, stukken onder de oogen te krijgen, die een afgerond geheel vormen, en hij belooft positieve kritiek te zullen leveren, een zonderling allegaartje van beweringen, die met elkaar in geenerlei merkbaar verband staan, en waarvan de eene al onbeduidender en nietszeggender is dan de andere.

Ik zal hem hier op den voet volgen, om, waar het te pas komt, kantteekeningen te plaatsen.

In de tweede helft van zijn eerste artikel vind ik met veel omhaal, en een insinuerend nootje met een natuurlijk weer onbewezen beschuldiging — waarvan ik van Erwé opheldering zou eischen, indien hij niet reeds voldoende had getoond, dat zijne opinie omtrent hetgeen in polemieken al dan niet mag worden gezegd, nog gevormd moet worden, — terug, wat ik in mijn laatste stuk zelf zeide over de ontwikkeling der ideeën in 't algemeen. Bestrijding is hier dus van zelf buiten gesloten.

In zijn tweede artikel begint hij met een bewijs te leveren voor de éénheid van het filosofisch en het wetenschappelijk Marxisme, dat slechts voor hem eenige waarde kan hebben.

Het filosofisch Marxisme behoort tot 't huidige socialisme, want — „nog is de dialectisch materialistische geschiedenis-verklaring niet door een andere vervangen”. In de eerste plaats is dit niet waar,⁶⁾ en in de tweede plaats is het geen argument. Een analoge redeneering, toegepast op de phlogiston-theorie, welke voorstanders volgens Erwé gerechtigd waren haar als waar te blijven beschouwen, omdat er geen andere voor in de plaats was, of liever, omdat ze geen andere kenden, voert klaarblijkelijk tot onzin. Maar, zegt Erwé, „in elk resultaat van een „onderzoek, door sociaal-democraten op maatschappelijk „gebied gedaan, zien we de practische toepassing dezer „zienswijze”. Jawel, die wordt gezien door wie ziet door den bril van de „theorie”. En bovendien is er niets, dat ons waarborgt, dat die „practische toepassing” niet die zou kunnen zijn van een andere theorie.

Volgt een staaltje van op den kop zetten der logica, zooals alleen te verwachten is van iemand, voor wien zoo wel „waarheid” als „dwaling” mysterie is. Hij vertelt, dat het ons per slot van rekening bij alle wetenschap om verklaring te doen is, dat we m.a.w. de verschijnselen verklaren, door naar hare oorzaken te zoeken. Dit nu is nog zoo gek niet. Maar dan lezen we: „Toch is dat, wat we oorzaak noemen, „ons even duister gebleven. Maar die oorzaak is een huisbakken ding, geen mysterie, immers we gaan door met „onderzoek naar die oorzaak, probeerende of er nog meer „onder rubrieken valt in te deelen”. Nu vraag ik aan ieder redelijk denkend mensch, hoe een oorzaak een huisbakken ding, geen mysterie en toch een duistere zaak kan zijn, die ten slotte zijn mysterieus karakter verliest, omdat we ons onderzoek naar den oorzaak voortzetten. Erwé is hier een beetje aan het leuteren, blijkbaar vertrouwende, dat der menschen logica in 't eind zijn ergo vanzelf wel vinden zal.

Vervolgens lees ik nog een en ander over de moraal, waaruit zooals ik straks aantoonde, blijkt, dat Erwé niets van hetgeen ik daaromtrent schreef, heeft begrepen, en een pathetischen uitroep: „Wij komen niet in botsing met „voorschriften van een zedeleer, wij botsen tegen harde „werkelijkheid.” Wis en drie, we botsen tegen den boom, die ons in de objectieve realiteit als zelfstandige substantie in den weg staat.

Dan een enormiteit, die ik niet graag voor mijne rekening zou nemen, n.l. dat Marx zich nooit heeft bezig gehouden met de vraag, „hoe 't komt, dat de economische toestanden „door middel van zintuigen en denkvermogen de menschen „op een bepaalde wijze doen handelen.” Het is waar, dat Marx hierover minder heeft geschreven dan Engels, maar als Erwé zich de moeite wil getroosten, de in zijne geschriften verspreide uitlatingen over zijn wijsgeerig inzicht bijeen te zoeken, dan zal hij genoeg vinden, om hem te doen inzien, dat, wat hij beweert, niet met de waarheid overeenkomt. En wil Erwé een meer volledig overzicht, dan moet hij, naast de „Anti-Dühring” van Engels ook eens ter hand nemen „Das Acquisit der Philosophie” en „kleinere Philosophische Schriften” van Dietzgen.

„Op filosofisch gebied dus twee soorten van levens- „beschouwing (de materialistische en de idealistische) die „altijd zullen blijven bestaan. Een stoute voorspelling. We „nemen de evolutie ook op dat gebied waar en concludeeren

„dat ze elkaar naderen,” zegt Erwé verder. Dit zou slechts zin hebben, wanneer Erwé's bewering, dat het verschil tusschen filosofie en wetenschap is een kwestie van methode, juist was. Maar dat is ze niet. De methode, en wel de inductieve, is juist voor beide dezelfde, maar het materiaal, waarmee men werkt, is verschillend. Voor de wetenschap is dit de waargenomen wereld en haar wetten, voor de filosofie het verband tusschen deze wereld en den aan elke directe zinnelijke waarnemingen ontsnappenden geest.

Zoo gaat ook Erwé's meening, dat het verschil tusschen speculatie en inductie er slechts een is van meer of minder, niet op. Daaruit een bewijs putten voor mijn niet-begrijpen van Dietzgen, is eene conclusie van nog vreemdsoortiger gehalte. Alsof men slechts dien filosoof begreep, met wiens stelsel men het eens is.

Wat dan volgt over Lorenz von Stein en Proudhon, die niet „eenige feiten” hebben geconstateerd, maar voor een goed deel het fundament van de leer van den klassenstrijd en het historisch-materialisme hebben gelegd, doet zooveel ter zake, dat Erwé daarmee hetzelfde zegt, wat ik in mijn laatste artikel beweerde en kan dus als argument tegen mij geen dienst doen. En de rest over Hegel, Kant en Darwin en hun dialectiek doet in het geheel niets ter zake en had dus gevoegelijk weggelaten kunnen worden, evenals dat verhaal over het Marxisme, dat men als theorie bestrijdt, zonder zijn waarde in het werkelijke leven te onderzoeken, waar Erwé weer langs me heen redeneert.

Nu nog even iets over Erwé's laatste artikel. Hier stijgt de oppervlakkigheid van wat hij voor argumenten door laat gaan, ten top. Zelf schijnt hij iets daarvan te gevoelen, althans bij het lezen ervan kreeg ik den indruk, alsof hij in angst en beven de pen had opgevat om zijne serie stukken te besluiten met een, waarin hij een hemzelf niet volkomen heldere zaak zou trachten te verdedigen. Er ligt iets onvasts in, iets van niet-geheel-zeker-zijn-van-zijn-zaak, dat trouwens volkomen in overeenstemming is met het gehalte der argumenten.

Allereerst, wat Erwé zegt van Taine. Wanneer hij „de l'Intelligence” eens doorbladert, dan zal hij inzien, dat het niet „een enkel zinnetje” is, maar een bijna volledig filosofisch stelsel, dat met dat van Dietzgen overeenkomt. Zooals Dietzgen in zijn „Kopfarbeit” behandelt ook Taine in zijn werk het denkvermogen, en beider wijsbegeerten hebben heel wat meer punten van overeenkomst, dan verschil.

Erwé's babbelarijen over het Marxisme, die dan volgen, hebben weer niets te maken met wat ik erover schreef. Ik heb uit het feit, dat volgens de orthodoxe Marxisten den partijgenooten geen gewetensdwang behoefte te worden opgelegd, en ze vrij zijn in hunne religieuze overtuiging, volstrekt geen bewijs willen putten tegen de „onverbrekelijke wetenschappelijke eenheid” van het Marxisme, ook al ontken ik dit karakter dezer eenheid, maar wel vóór de inconsequentie, die erin gelegen is, dat menschen, die beweren, dat de godsdienst zal verdwijnen en die deze bewering als integreerend bestanddeel van dat „onverbrekelijke” Marxisme op den voorgrond stellen, er toch niet tegen zijn, dat in de socialistische beweging elementen worden opgenomen, die naar hun oordeel die beweging in diepte doen afnemen.

Wat Erwé zegt over het standpunt van den klassenstrijd, gaat hier niet op. Eischt hij van zijn partijgenooten, dat ze sociaal-democraat zijn? Ja, natuurlijk. En kan hij het dan anders, dan met leede oogen aanzien, dat er onder die partijgenooten zijn, die met de „onverbrekelijke eenheid” van het Marxisme hun laars lappen, en dus volgens hem — want het gaat hier om alles of niets — geen sociaal democraat zijn? Neen, natuurlijk.

Mijn doel met hetgeen ik omtrent dat partijlidmaatschap van niet-Marxisten zeide, was dan ook alleen, Erwé op zijne inconsequenties te wijzen. Maar dat begrijpt hij natuurlijk alweer niet, en daarom is alles, wat hij verder vertelt van Bernstein, en de grensnuttigheidstheorie van Gossen-Jevons-Böhm, en weet ik wat meer, als argument tegen mij geen lor waard.

Dan dat gesnap over de inductieve methode, dat naar mijne schatting op dezelfde hoogte staat. Vanaf Aristoteles is deze weg door alle, of althans bijna alle filosofen gevolgd, en slechts enkele uitzonderingen als Erwé waren of zijn zoo verguld met het nu-toch-óók-bezitten van een simpel ideetje, dat alle feiten daarin worden gewrongen ten koste van hunne werkelijke beteekenis, en met veronachtzaming van alle logica.

⁶⁾ Erwé leze maar eens het opstel over Wedergeboorte in „Voor den Nieuwen Tijd” van v. d. Bergh v. Eysenga.

Vervolgens zijn „bewijs” voor het bestaan der materie als zelfstandige substantie, en een paar nietszeggende, citaten van Dietzgen, die, als hij nog leefde, er stellig niet aan zou ontkomen, door Ervé op een driepoot te worden geplant om voor modern orakel te fungeren. En dan weer een argument tegen mijn bewering, dat er zoovele wereldbeschouwingen zullen blijven bestaan en komen, als er menschen zijn en geboren zullen worden, dat geen argument is. Hij begint, met me te verwijten, dat al heeft er tot dusverre weinig eenheid bestaan in de groote levensvragen, het toch „te onvoorzichtig” is, te beweren, dat die eenheid nooit komen zal. Nu was het dit gemis aan eenheid niet, dat ik als argument voor mijne bewering liet gelden, maar aangenomen, dat ik die „onvoorzichtigheid” inderdaad beging, dan maakt dat Ervé's bewering nog niet waar. Ook niet zijn verhaaltje, dat in het lezen van het sterrenschift oorspronkelijk ook geen eenheid bestond en toch de astronomie uit haar is voortgekomen; want hier stelt hij blijkbaar zijne filosofie met de eerste de beste exacte wetenschap op één lijn, en dat juist werd door mij gewraakt. Dit argument kan tegen mij dan ook alweer niet gelden. Zijn schuchtere vraag, of ik nu werkelijk meen dat de menschheid, gewapend met de wetenschap, het levensraadsel nooit zal kunnen ontwarren, steunt op dezelfde fout, en kan ik verder dan ook veilig laten voor wat ze is.

„Of zou het kunnen zijn,” vraagt Ervé — en hier gaat hem voor het eerst in zijn tien kolommen lang geschrijf een licht op — „Of zou het kunnen zijn dat die subjectieve oplossing het resultaat was van een op een „accoordje gooien van het individu en het onbegrepen?” Ja juist, nu ben je er, maar nu had je alles, wat je verder zegt over de moraal en de idee, waarover ik straks uitweidde, en over de religie en haar onbegrepen verschil tusschen vorm en inhoud, maar weg moeten laten want dat doet hier weer niets ter zake.

En laat die „klare kennistheorie” van Dietzgen nu voortaan rusten. Die heeft er juist het meest schuld aan, dat je hier rondwaart zonder kenkritisch vermogen en dat in het S. W. artikels van jou hand verzeild raken, welke ieder die iets van filosofie weet, een voor jou weinig vleierende appreciatie van je wijsgeerig inzicht doen vormen.

M. K.

UIT DE STUDENTENPERS.

Minerva. Door de Leidsche studentenafdeeling is op de pas te Dordrecht gehouden vergadering van het Algemeen Nederlandsch Verbond het volgende voorstel ingediend: Het is wenschelijk, dat het A.N.V. pogingen aanwendt, om de toelating van vreemde studenten aan de Noord-Nederlandsche hoogeschole te vergemakkelijken, door het aandrigen op soortgelijke bepalingen als in België. In een uitvoerig en sistematisch stuk licht A. B. Cohen Stuart dit voorstel toe en verdedigt het; 't blijkt dat vooral doel is het lokken van Hollandsche taal- en stamgenooten. Hiervoor is dan noodig vergemakkelijkt toelating tot de examens voor in 't buitenland gediplomeerden. Om 't bezwaar van vreemdelingen-konkurrentie in 't eigen land op te heffen, zouden (als in België) aan die vreemdelingen diploma's kunnen worden afgegeven van dezelfde orde als de gewone, maar in ons land geen rechten verleerende; deze regeling belet ook voldoende dat de academische graden hier in een slechten reuk zouden komen.

„Emma, de geheimzinnige Dienstmeid, of de Zegepraal der Deugd”, is de titel van een, naar ons wordt verteld, in Duitschland verschenen parodie op de colportage-roman. Uit het eerste hoofdstuk wordt wat vertaald: het is inderdaad zéér kostelijk. Het deed me 'n beetje denken, maar dan geparodieerd en meer romantisch, aan „Storm-licht”, dat indertijd in 't S. W. verscheen.

Propria Cures (No. 27).

Prof. Ernst Cohen schrijft, op verzoek, een overzicht van

wat prof. J. H. van 't Hoff, (vroeger te A'dam, nu te Berlijn, maar die pas in A'dam 'n lezing hield en in Utrecht het eere-doctoraat in de medicijnen ontving) op wetenschappelijk gebied gedaan heeft: grondlegging der stereochemie (struktuurformules in de ruimte); werking van het asimetrisch koolstof-atoom; osmotische druk-onderzoekingen; belangrijke nieuwe behandeling in de chemische dynamica (reactie-snelheden enz.).

(No. 28.)

Verslag van de lezing van Van 't Hoff. Verslag van de jubileum-uitvoering van 't muziek-gezelschap Sweelinck, enz. Propria heeft tegenwoordig een dichter: Sachem, die soms heel leuke versjes schrijft, enkele Bredero-achtig, zoo b.v. het laatste: Nakende Naatje, dat zoo begint:

„Naatje, mooi Naatje, kom effe an de deur,

Ik mot je effe hebbe . . .” „Nee Nelis, ga nou deur”.

enz.

In 't vorige nummer een vervelende — Zondagmiddag stemming, waar ook goede stukken in voorkomen.

Eltheto. Tot ons groote genoegen hebben redactie en uitgever van de Berichten van het Utrechtsch Stud. Zendingsgezelschap Eltheto (mede orgaan der Ned. Chr. Stud. V.) de vriendelijkheid gehad te zorgen dat ook dit blad ons ter bespreking wordt toegezonden. Tot ons genoegen: de Protestante Studenten publiceeren weinig in andere studenten-bladen, zoo goed als niet b.v. in 't S. W. en kennismaking met hun ideeën kan voor alle andersdenkenden niet anders dan goed zijn: we staan alleen zelve sterk als we ons weten verder te zijn dan anderen, en daarvoor moeten we die anderen kennen.

Het niet-kennen is onmiddellijk een bezwaar bij het verslaggeven en beoordeelen: al deze berichten over Zending in Indie, over conferenties, al deze discussies over Bijbelteksten, daar sta ik zoo vreemd tegenover, dat ik er weinig van zeggen kan. Ik begrijp hier niets van, het zijn voor mij woorden en woorden, zonder zin, of zaken waar ik mijn schouders over wil ophalen. De fout ligt natuurlijk zonder twijfel bij mij: aan den gedachtenwereld van een belangrijk aantal tijdgenooten zoo geheel vreemd te zijn, is deze, te herstellen fout.

Ik zal mij dus voorloopig bepalen tot een korte opsomming.

De Schrift. S. uit L. waarschuwt den Christenen naar aanleiding van wat in vorige nummers werd geschreven niet kritisch tegenover den Bijbel te staan, maar liever hun oordeel onder Gods woord te plaatsen.

Slot van het verslag van den 3e internationale Stud.-Zendingskonferentie te Edinburgh.

Bericht van 'n Italiaansche Chr. Stud. konferentie.

Het Duizendjarig Rijk, verslag van een lezing van Ds. Vethake. Historisch overzicht van de meeningen hieromtrent. Overtuiging van den spreker: „Allen, die hier beneden in het geloof hebben volhardt, verrijzen 't eerst uit den dood, ontvangen een verheerlijkt lichaam en komen opnieuw op aarde, maar een nieuwe aarde, waar al 't oude is voorbijgegaan (uit het vervolg blijkt dat deze aarde bedoeld wordt. R. S.) Gedurende die periode van onbepaalde tijd (de 1000 jaar heeft simb. betekenis) heeft de Satan geen macht over de geloovigen, alles geschiedt ter eere en ter verheerlijking Gods —” enz.; de overige dooden, niet verlost door Christus, staan na deze periode uit den doode op: dan zal 't oordeel komen.

Boekbespreking. Insulinde en de Zending, Leesboek voor Huis en School.

Ingezonden enz.

R. S.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

STEUNPENNING VOOR DE UITGESLOTEN
DIAMANTBEWERKERS.

Ontvangen door R. W. v. d. V. f 4.50.—; S. H. S. f 10.—; M. S. G. M. f 1.—; J. A. L. f 2.50.—; vorige opgaven f 100.45, totaal f 118.45.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners, Dinners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement.

Verschillende appartementen voor Vergaderingen.

Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu.

G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.